

mgr Marta Pawłowska
Wydział Filologiczny
Instytut Filologii Romańskiej

promotor: prof. dr hab. Marcela Świątkowska

**Kategoria rodzaju gramatycznego w językach hiszpańskim, katalońskim
i judeohiszpańskim a gramatyka płci**
**[La categoría del género gramatical en español, catalán y judeoespañol
y la gramática de los sexos]**

STRESZCZENIE

Rodzaj to jedna z nielicznych kategorii gramatycznych, które wzbudzają zainteresowanie, a także kontrowersje, wśród osób niezwiązanych z językoznawstwem. Wynika to z nałożenia się na siebie dwóch pojęć – pozajęzykowego zjawiska płci biologicznej oraz gramatycznej kategorii rodzaju, czyli systemu klasyfikacji nominalnej wyrażającego się poprzez uzgodnienie.

Celem rozprawy jest prześledzenie wewnątrzjęzykowych tendencji w rozwoju rodzaju gramatycznego, w momencie gdy kategoria ta jest poddawana silnym wpływom zewnętrznym, jakimi są działania na rzecz „uwidocznienia kobiety” w języku w ramach zwalczania tzw. seksizmu językowego. Interesuje nas zakres użycia rekomendowanych rozwiązań antydyskryminacyjnych, w wielu przypadkach redundantnych lub nawet agramatycznych, w dwóch językach romańskich Hiszpanii – kastylijskim i katalońskim. Punkt odniesienia dla tej analizy porównawczej stanowi studium rodzaju gramatycznego we współczesnym języku judeohiszpańskim. Dobór języków pozwala zaobserwować, z jednej strony, jak dwa języki blisko ze sobą spokrewnione, aczkolwiek prezentujące różny stopień przejrzystości morfologicznej oraz normatywizacji, reagują na te same zjawiska zewnętrzne (sytuacja hiszpańskiego i katalońskiego)

oraz, z drugiej strony, jak kategoria rodzaju gramatycznego rozwinęła się w języku całkowicie nieskodyfikowanym – przypadek judeohiszpańskiego, który do tej pory nie posiada gramatyki normatywnej ani żadnej instytucji regulującej.

Praca składa się z dwóch części. Rozdział pierwszy przedstawia definicję rodzaju gramatycznego na tle różnych teorii uzgodnienia oraz sytuuje go pośród innych systemów klasyfikacji nominalnej. Ponadto w rozdziale tym poruszone zostały kwestie pochodzenia, funkcji i podstaw semantycznych rzeczowej kategorii, a także jej występowania w językach świata. Rozdział drugi stanowi przegląd teorii na temat rodzaju od starożytności aż do językoznawstwa kognitywnego. Rozdział trzeci poświęcony jest już konkretnie rodzajowi indoeuropejskiemu (począwszy od jego genezy poprzez ewolucję i aktualny status), by następnie można było skupić się na łacinie i językach romańskich (rozdział IV) oraz przejść do opisu systemu rodzajów w językach stanowiących bezpośredni przedmiot analizy: hiszpańskim, katalońskim i judeohiszpańskim (rozdziały V-VII). Pierwszą część rozprawy wieńczy rozdział ósmy, poświęcony zjawisku seksizmu językowego ze szczególnym uwzględnieniem języka hiszpańskiego i katalońskiego. Zwrócono w nim uwagę na prawdziwe przejawy seksizmu w ww. językach oraz na użycia, które postrzegane są jako dyskryminujące, chociaż z językoznawczego punktu widzenia wcale seksistowskie nie są.

Druga część rozprawy składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym i drugim przeprowadzono analizę zakresu użycia wybranych rozwiązań antydyskryminacyjnych w językach hiszpańskim i katalońskim. Rozdziały te skonstruowane są symetrycznie: analizie poddane zostały dokumenty hiszpańskiego Urzędu Stanu Cywilnego, orędzia bożonarodzeniowe króla oraz orędzia noworoczne prezydentów wybranych wspólnot autonomicznych z lat 2008-2017, teksty prasowe oraz specjalistyczne dostępne w istniejących korpusach (CORPES XXI, AnCora, CT-IULA) oraz aktualne wersje językowe sieci społecznościowej *Facebook*. Przeprowadzona analiza ma charakter zarówno jakościowy, jak i ilościowy.

Rozdział trzeci poświęcony został funkcjonowaniu kategorii rodzaju gramatycznego w języku judeohiszpańskim, więc poza badaniem mechanizmów antydyskryminacyjnych porusza również takie kwestie jak adaptacja morfologiczna zapożyczeń, uzgodnienie semantyczne i składniowe czy wykładniki rodzajowe w systemie zaimków. Analiza ma charakter jakościowy i przeprowadzona została na materiale pochodzącym z trzech źródeł: izraelskiego czasopisma *Aki Yerushalayim*, tureckiego tygodnika *Şalom* oraz internetowego forum *Ladinokomunita*.

Na koniec przedstawione zostały wnioski dotyczące trzech głównych tematów poruszanych w rozprawie: zakresu użycia rozwiązań antydyskryminacyjnych, różnic między językiem hiszpańskim a katalońskim w kwestii podatności na tego typu innowacje oraz ewolucji systemu rodzajów w języku nieskodyfikowanym, jakim jest judeohiszpański.